

Boekbesprekingen

De Bruijne, Erica en Frans Knol, *Gewenste Groei. Bevolkingsgroei en sociaal-ruimtelijke ontwikkelin- gen in ex-groei-kernen*

Den Haag:

Sociaal en Cultureel Planbureau, 2001, 163 pp.
ISBN 90-377-0031-4

In de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw was het groei-kernen-beleid een van de belangrijke pijlers van de Nederlandse ruimtelijke ordening. Inmiddels bestaan er geen groei-kernen meer. In het rapport 'Gewenste groei' laat het SCP zien hoe het de voormalige groei-kernen is vergaan sinds het groei-kernen-beleid is afgeschaft. De voor-naamste conclusie: de meeste groei-kernen hebben zich een aardig eind ontwikkeld in de richting van gewone middelgrote steden, maar verschillen daarvan nog wel enigszins. Na een kort overzicht van het groei-kernen-beleid worden in twee hoofdstukken vrij uitvoerige uiteenzettingen gegeven over demografie en woningvoorraad en over het sociale profiel van de groei-kernen: werk en inkomen, aanwezigheid en gebruik van voorzieningen, sociale participatie en sociale veiligheid. Zoals we gewend zijn van het SCP ligt de nadruk op de presentatie van veel cijfers. Prettig aan deze twee hoofdstukken is dat de cijfers niet op zichzelf staan. Steeds wordt een vergelijking getrokken met andere typen gemeenten: forensengemeenten in het wes-

ten van Nederland en in de rest van Nederland; middelgrote steden in het westen en de rest van het land; en de vier grote steden. Een greep uit de gegevens: het aandeel 0-19-jarigen was in de groei-kernen in 1999 nog steeds groter dan in alle andere typen gemeenten en het aandeel 65-plussers juist kleiner, maar de verschillen zijn niet meer spectaculair. Het aandeel allochtonen was in 1998 met 13 procent iets hoger dan in de rest van Nederland. Het aandeel eenpersoonshuishoudens is lager dan in andere gemeentetypen (28 procent in 1998; voor Nederland als geheel was dat 34 procent, voor de grote steden 52). Het aandeel koopwoningen is wat lager in de groei-kernen dan in de rest van Nederland, het aandeel duurdere huurwoningen juist aanzienlijk hoger. De werkloosheid is aan de lage kant, de inkomens aan de wat hogere kant, het opleidingsniveau juist aan de wat lagere kant. Op indicatoren van criminaliteit en veiligheidsbeleving scoren de groei-kernen ongeveer gemiddeld. Na de twee hoofdstukken met de vele feiten en cijfers volgen een hoofdstuk met vergelijkingen tussen wijken binnen de groei-kernen en een hoofdstuk waarin door middel van een homogeniteitsanalyse wordt vastgesteld in hoeverre de verschillende groei-kernen op elkaar lijken. Elke groei-kern kent volgens de beschrijving zijn lage-statuswijken, maar uit de tekst over deze wijken valt niet op te maken of hier ook probleemwijken tussen zitten of dat het in deze wijken alleen maar net iets minder gaat dan in andere wijken. Uit de homogeniteitsanalyse blijkt dat Duiven, Westervoort, Houten en Almere anders zijn dan de andere groei-kernen. Vergeleken met de andere groei-kernen heeft Almere bijvoorbeeld een hoog percentage 0-19-jarigen, een laag percentage 65-plussers,

een hoog percentage hoogbouw en een grote bevolkingsgroei.

Twee onderwerpen zijn in het rapport opvallend afwezig: een evaluatie van het groeikernenbeleid en de relatie van de groeikernen met hun donorsteden. In hoeverre zijn de doelstellingen van het groeikernenbeleid gehaald? Daarover heb ik maar één opmerking gevonden: op pagina 114 wordt gesteld dat het streven om 20 procent van de totale nieuwbouw in groeikernen te laten plaatsvinden nooit is gehaald. Is deze ommissie al wat merkwaardig, voor mij als geograaf is helemaal vreemd dat de relatie met de vroegere donorsteden buiten beschouwing blijft. Ooit moesten de groeikernen de 'overloop' van de bevolking uit de grote steden opvangen, later was een punt van zorg dat de werkgelegenheid moest volgen. In hoeverre is dat gelukt? Hoe zijn tegenwoordig de pendel- en migratierelaties met de donorsteden? Hoeveel gebruik maken groeikernbewoners nog van voorzieningen in de stad? Gezien de zeer specifieke positie van de groeikernen in het ruimtelijke-orderingsbeleid kunnen een terugblik op het beleid en aandacht voor de relatie met de donorsteden in een rapport als dit eigenlijk niet worden gemist. Van mij had aandacht voor deze onderwerpen gerust ten koste mogen gaan van de homogeniteitsanalyse, het toch al niet zo erg informatieve hoofdstuk over wijken in de groeikernen, of een deel van het uitgebreide cijfermateriaal in hoofdstuk 4. Typerend voor het gebrek aan reflectie in het rapport is het ontbreken van een conclusie. Het slothoofdstuk heet 'Samenvattende beschouwing', en dat is het ook.

Kortom, het rapport biedt vooral een prettig overzicht van feitenmateriaal over groeikernen en andere gemeentetypen, maar een kri-

tische reflectie op de betekenis van de groeikernen in de ruimtelijke ordening en inrichting van Nederland ontbreekt.

Clara H. Mulder

Klaus, Jos N.M., *Huishoudensontwikkeling en inkomensverandering.*

Dissertatie Universiteit Utrecht.

Handelsuitgave: Nederlandse Geografische Studies, 2000, 148pp.

ISBN 90-6809-304-5

In het onderzoek van Klaus staat de rol van het inkomen in de demografische levensloop centraal: in hoeverre beïnvloeden individuele inkomensrestricties demografisch gedrag en welke inkomensgevolgen hebben demografische veranderingen. Na een beperkt overzicht van de literatuur en een schets van de data wordt de vraagstelling uitgewerkt voor vier transities in de levensloop: (1) het verlaten van het ouderlijk huis, (2) het aangaan van een duurzame partnerrelatie, (3) het krijgen van het eerste kind en (4) vervroegde uit-treding. Daarnaast wordt als vijfde element ingegaan op de inkomensontwikkeling na pensionering.

De studie is ingegeven door kritiek op de begin jaren negentig gangbare modellen. Deze zouden niet alle beschikbare relevante informatie, met name longitudinale data, optimaal benut hebben. Klaus wil in deze lacune voorzien en maakt gebruik van het Inkomenspanelonderzoek (IPO) van het CBS. Het IPO is zonder meer de meest betrouwbare bron waar het gaat om inkomensmeting. Het is echter niet opgezet met

het oogmerk van sociaal-economisch onderzoek. De informatie is afkomstig van de Belastingdienst en sociaal-economische kenmerken zijn aldus enkel bekend voorzover ze direct of indirect van belang zijn voor de af te dragen belasting. Of iemand is gaan samenwonen moet bijvoorbeeld afgeleid worden uit de adresgegevens. Andere individuele kenmerken, zoals opleidingsniveau, het aantal gewerkte uren, het type beroep, etcetera zijn niet beschikbaar.

Op basis van de in de literatuur gevonden verbanden worden voor de vijf voornoemde elementen meerdere (al of niet concurrerende) hypothesen geformuleerd en vervolgens getoetst. De uitkomsten hiervan zijn niet afwijkend van wat men in het algemeen zal verwachten. Enigszins interessant (maar ook niet geheel nieuw) is dat de inkomensontwikkeling van gepensioneerden op langere termijn achterblijft bij de algemene koopkrachtontwikkeling.

Het is echter moeilijk de empirische bevindingen te beoordelen, aangezien Klaus in het algemeen geen formeel statistische toetsing toepast. De beoordeling lijkt soms meer 'op gevoel' plaats te vinden. Hierin ligt niet de beoogde meerwaarde van de dissertatie. Die moet gezocht worden in het gebruik van één consistente databron. Is de auteur daar dan in geslaagd? Mijn antwoord neigt naar nee. Op de eerste plaats wrekt zich dat de rijkdom van de databron aan de ene kant (de inkomens) slechts beperkte waarde heeft vanwege het grotendeels ontbreken van achtergrondkenmerken. De kritiek die aanleiding is voor de studie, is hier evenzeer van toepassing. Het bevreemdt dat met geen woord gerept wordt over een andere mogelijke databron, namelijk het Sociaal-Economisch Panel (SEP). Hoe het panelka-

rakter benut kan worden is bijvoorbeeld duidelijk gemaakt in de dissertatie van Kalwij (1999). Deze veel rijkere dataset zou het ook mogelijk hebben gemaakt de diverse hypothesen nauwkeuriger te formuleren en nauwkeuriger te toetsen.

Ten tweede wordt slechts in zeer beperkte mate gebruikgemaakt van het panelkarakter van het IPO. Voor de overgangen in het begin van de levensloop wordt gebruikgemaakt van gegevens voor de jaren 1989-1991, terwijl de periode 1988-1993 gebruikt wordt in de overige analyses. Onduidelijk is waarom de auteur zich tot deze jaren beperkt heeft. Dat wrekt zich bijvoorbeeld bij de analyse van het verlaten van het ouderlijk huis. Klaus noemt de rol van economische mogelijkheden en wijst op de ontwikkeling van jeugdlonen (die achterblijven bij de inflatie) en huurprijzen (die sterker stijgen dan de inflatie). De economische ontwikkeling vanaf 1994 biedt een mooi kader om deze stelling nader te toetsen. Dit wordt echter niet gedaan. In die zin kan men de resultaten dan ook enigszins gedateerd noemen.

Verder kan men vanuit statistisch oogpunt hier en daar bedenkingen opperen. Er wordt geen aandacht besteed aan de statistische problemen die samenhangen met de causaliteit dan wel simultaneïteit van de bestudeerde facetten. Denk bijvoorbeeld aan het uit huis gaan en het effect op inkomen. Waarschijnlijk speelt selectiviteit in diverse gevallen een rol. Bijvoorbeeld bij het verband tussen leeftijd, huishoudenspositie en loonhoogte en bij het verband tussen het verlaten van de arbeidsmarkt en het krijgen van het eerste kind. Verder kunnen de conclusies beïnvloed zijn door het niet opnemen van alle relevante variabelen dan wel foutieve specificaties. Zo wordt aangenomen dat het verband tussen

het verlaten van het ouderlijk huis en leeftijd lineair is. De data suggereren op zijn minst een ander beeld.

Zonder meer heeft de auteur veel werk verzet. De studie maakt echter niet het beeld waar dat in de inleiding opgeroepen wordt. Ook het IPO blijkt niet het ideale databestand te zijn en heeft in die zin weinig meerwaarde voor modelbouwers. Deze laatste groep heeft veeleer behoefte aan data die de constructie van structurele modellen in plaats van herleidvormmodellen mogelijk maken. Het SEP lijkt daartoe beter geschikt, zoals Kalwij heeft laten zien. Een koppeling van deze twee bestanden zou wel een stap in de richting van de ideale databron zijn.

Kalwij, A.S. (1999).

Household consumption, female employment and fertility decisions; a microeconomic analysis. Tilburg: Dissertatie KUB.

Jan Nelissen